

Nederlanders en Indische Nederlanders kwamen op Java in '42 en later in enkele tientallen complexen terecht: kampementen van het Knil (waarvan er alleen al in Batavia vier en in het gebied van Bandoeng-Tjimahi tien waren), militaire hospitalen en noodhospitalen, koeliekampen, havenloodsen (in Batavia en Soerabaja), scholen, gevangenis (twee in Batavia), een tuchthuis (het Landsopvoedingsgesticht te Bandoeng) en een groot tentoonstellingscomplex (het 'Jaarmarktkamp' te Soerabaja).

Aanvankelijk was er in de kampen weinig orde. In de week van gevechten waren eenheden door elkaar geraakt en het was in de kampen niet steeds mogelijk vast te stellen wie tot welke eenheid hadden behoord en of, behalve de gesneuvelden en gewonden, allen aanwezig waren. Ook wist niemand precies wie er van de marine waren uitgeweken. Enkele duizenden hadden zich bovendien aan krijgsgevangenschap weten te onttrekken en legden via de radio gedane mededelingen dat ex-militairen zich alsnog in de kampen moesten melden, naast zich neer.¹ Die kampen waren in de eerste dagen niet afgesloten en ook als er bij de toegang wél een Japanse wacht stond, was contact met de buitenwereld mogelijk. Trouwens, in Buitenzorg, Bandoeng, Djokjakarta en Soerabaja werd toegestaan dat familieleden dagelijks op bezoek mochten komen en toen die bezoeken verboden werden, bleef het afgeven van brieven en pakjes mogelijk. De meeste kampen waren pas eind maart of midden april afgesloten, d.w.z. dat er zich toen een dubbele prikkeldraadversperping om bevond met daartussen een twee meter hoge wand van gevlochten bamboe.² Bovendien kreeg de PTT midden april opdracht, geen post van of aan krijgsgevangenen in behandeling te nemen en daar hield de dienst zich aan, toen hij in mei weer ging functioneren.

Voordat de kampen afgesloten werden, konden buitenstaanders zich er een beeld van vormen. 'De indruk', aldus in Bandoeng Elias,

'is er een van diepe troosteloosheid. Voor de met prikkeldraad afgezette hoofdingang staan verkopers van vruchten ... en allerlei Indische versnaperingen. Overal liggen schillen, papier en ander afval. Daarachter rijen zich soldaten die een bezoeker verwachten of een mogelijke bezoeker willen ontvangen. Zij kijken

¹ Het Knil telde ca. 41 800 Europese militairen; neemt men aan dat er onder de bijna 900 gesneuvelden ca. 600 Europeanen waren, dan resten er ca. 41 200. Van hen zijn 36 900 in krijgsgevangenschap geraakt. Ca. 4 300 hebben zich daaraan dus kunnen onttrekken. Van dezen zijn de Nederlanders in burger-interneringskampen terechtgekomen. ² Het maken van die versperpingen was steeds het eerste corvee dat aan de krijgsgevangenen werd opgedragen.